

УДК 332.14

Кондіус І.С., к.е.н., доцент

Луцький національний технічний університет

ТЕНДЕНЦІЇ ІНОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ В УМОВАХ СТРУКТУРНОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

У статті проаналізовано стан промисловості України за перше півріччя 2016 року, тенденції прибутковості (збитковості) підприємств за видами діяльності. Визначено фактори, що суттєво вплинули на ефективність виробничих процесів та передумови для вдосконалення методів управління розвитком підприємств. Встановлено, що необхідною у сучасних умовах господарювання є адаптація вітчизняних промислових підприємств до вимог потенційних споживачів європейського та азіатського ринків.

Ключові слова: промислові підприємства, структурна модернізація, інновації.

Kondius I.

TRENDS OF INNOVATIVE DEVELOPMENT OF INDUSTRIAL ENTERPRISES OF UKRAINE IN THE CONDITIONS OF STRUCTURAL MODERNIZATION OF ECONOMY

The article analyzes the state of the industry of Ukraine for the first half of 2016, trends of profitability (loss) of enterprises by types of activity. The factors that significantly influenced the efficiency of production processes and the prerequisites for improving the methods of managing the development of enterprises were determined. It is determined that the adaptation of domestic industrial enterprises to the requirements of potential consumers of European and Asian markets is necessary in the modern conditions of management.

Keywords: industrial enterprises, structural modernization, innovations.

Кондиус И.С.

ТЕНДЕНЦИИ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ ПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ УКРАИНЫ В УСЛОВИЯХ СТРУКТУРНОЙ МОДЕРНИЗАЦИИ ЭКОНОМИКИ

В статье проанализировано состояние промышленности Украины за первое полугодие 2016 года, тенденции прибыльности (убыточности) предприятий по видам деятельности. Определены факторы, которые существенно повлияли на эффективность производственных процессов и предпосылки для совершенствования методов управления развитием предприятий. Установлено, что необходимым в современных условиях хозяйствования является адаптация отечественных промышленных предприятий к требованиям потенциальных потребителей европейского и азиатского рынков.

Ключевые слова: промышленные предприятия, структурная модернизация, инновации.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями.

На сучасному етапі розвитку промислового виробництва України притаманна спрямованість на вирішення як завдань адаптації та організації виробництва відповідно до умов, що диктує динамічне зовнішнє середовище, так і завдань управління. У зв'язку з переорієнтацією ринків збуту внаслідок воєнної агресії Російської Федерації вітчизняні підприємства усвідомлюють необхідність впровадження ефективних методів управління, використання яких дозволило б у короткий термін пристосуватися до потреб споживачів та постачальників сировини. Підприємства в більшій чи меншій мірі працюють в умовах конкуренції, тому в найближчій і довготривалій перспективі максимізація адаптивного чинника стає вирішальною компонентою сталого розвитку

промисловості країни. Для цього необхідно провести аналіз динаміки розвитку промислових підприємств та виокремити основні фактори впливу на їхню діяльність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Визначення невирішених проблем. Проблема розвитку промислових підприємств України була предметом дослідження вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів: А.І. Амоші, Б.М. Андрушківа, А.І. Бутенко, Б.І. Валуєва, Б.М. Данилишина, І.О. Дергачова, М.І. Долішнього, О.П. Зайцевої, І.І. Іщенко, М.Б. Ковальчука, Т.П. Коропової, А.І. Кредісова, Г.Г. Козоріз, Н.О. Кухарської, І.І. Лукінова, М.Г. Чумаченка, Д. Ліндсея та ін.

Однак вплив постійно змінюваного зовнішнього середовища на функціонування промислових підприємств потребує їх адаптації до конкретних умов розвитку економіки країни та світу.

Цілі статті. Аналіз тенденцій інноваційного розвитку українських промислових підприємств в умовах структурної модернізації економіки та виокремлення основних факторів впливу на їхнє функціонування.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

На сьогодні особливо актуальним є питання створення діючого механізму перетворення реальних знань у продуктивні або технологічні нововведення і вирішальну роль у цьому процесі має відіграти перехід до інноваційної моделі розвитку економіки. За перше півріччя 2016 року підприємства промисловості загалом отримали збитку на суму 84684,7 млн. грн. (див. табл. 2.3). Найбільш збитковою галуззю виявилось виробництво хімічних речовин і хімічної продукції – 20009,8 млн. грн., металургійне виробництво – 19740,7 млн. грн. Підприємства машинобудування закінчили перші шість місяців роботи зі збитком на суму 10125,1 млн. грн., майже 40% з існуючих є збитковими.

Таблиця 1

Чистий прибуток (збиток) підприємств за видами промислової діяльності у січні-червні 2016 року (млн. грн.) [1]

	Чистий прибуток (збиток)	Підприємства, які одержали прибуток		Підприємства, які одержали збиток	
		у % до загальної кількості підпр.	фінансовий результат	у % до загальної кількості підпр.	фінансовий результат
Промисловість	-84684,7	57,0	55967,8	43,0	140652,5
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	-3702,8	40,2	12964,8	59,8	16667,6
Переробна промисловість	-67032,2	62,8	36039,4	37,2	103071,6
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	-12232,0	34,5	6713,3	65,5	18945,3
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	-1717,7	27,2	250,3	72,8	1968,0

Динаміка розвитку підприємств промисловості свідчить про те, що результати їхньої діяльності на кінець 2016 року не будуть кращими, ніж у попередньому, лише в структурному відношенні зменшиться частка збиткових підприємств до загальної кількості підприємств (до 40% у машинобудуванні).

Досвід діяльності підприємств свідчить про те, що до зовнішніх умов легше пристосуватися, якщо постійно займатися пошуком нових шляхів ведення бізнесу, методів та засобів виготовлення продукції та нових видів виробів. В умовах структурної модернізації економіки України стають актуальними питання, пов'язані з адаптацією підприємств до вимог потенційних споживачів європейського та азіатського ринків. Проте, динаміка показників інноваційної діяльності на підприємствах свідчить про те, що в умовах виживання господарюючі суб'єкти роблять ставку не на отримання довготривалих конкурентних переваг за рахунок інновацій, а діють тактично, вирішуючи проблеми сьогодення.

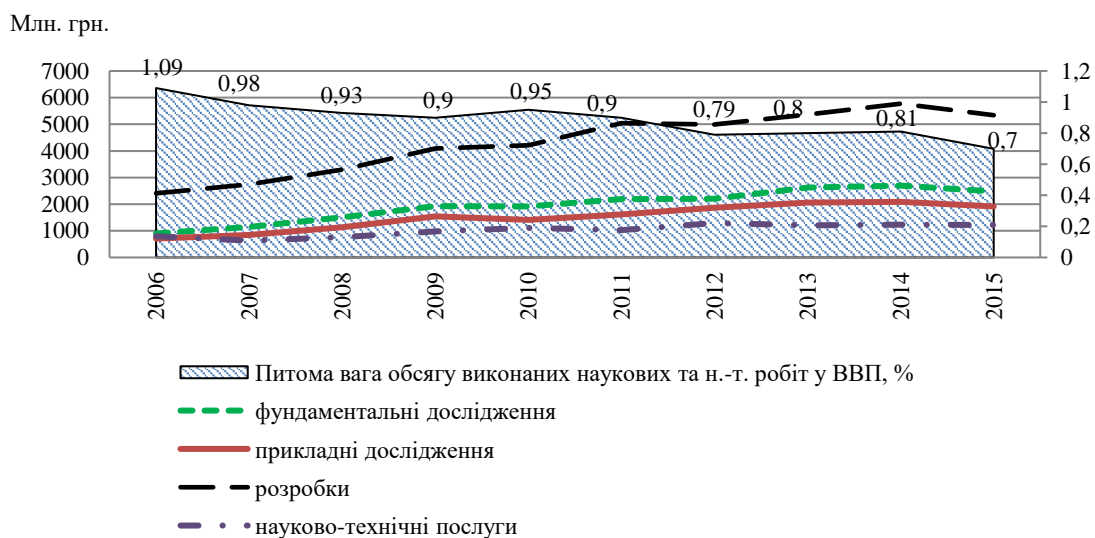

Рис. 1. Обсяг виконаних наукових та науково-технічних робіт (млн. грн.) [5]

Щороку відбувається скорочення питомої ваги обсягу виконаних наукових і науково-технічних робіт у ВВП, з 2007 року її частка становить менше 1%, хоча в розвинених європейських країнах – понад 30%. Скорочується питома вага підприємств, що впроваджували інновації: у 2016 році її частка становила 12,1%, було впроваджено 1743 нових технологічних процесів, з них 447 маловідходних та ресурсозберігаючих. У кризовому 2015 році її значення досягнуло мінімального рівня, починаючи з 2000 року, – питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової становила лише 2,5%.

Дані статистичного аналізу дають підстави для висновку про початок утвердження в Україні інноваційної моделі економічного зростання. Проаналізувавши показники за 10 років (табл.2), виявилось, що з 2012 року спостерігається підвищення інноваційної активності в промисловості.

Подібні висновки можна зробити, аналізуючи впровадження інновацій підприємствами за цей же період, а саме: з 2012 року кількість освоєних нових видів техніки, впроваджених нових технологічних процесів, з них маловідходних та ресурсозберігаючих почала збільшуватись. Така тенденція спостерігається і сьогодні.

Загалом, протягом 2014 року інноваційну діяльність в Україні здійснювали 1180 підприємств, або 12,3% їхньої загальної кількості. Основним напрямом інноваційної діяльності для більшості підприємств, що займались нововведеннями, були продуктові

інновації. А саме, 73,2% від вказаних підприємств створювали та впроваджували технологічно нову чи значно удосконалену продукцію, а понад 46,5% - нові або значно удосконалені виробничі процеси.

Таблиця 2

Інноваційна діяльність промислових підприємств у 2016 році за регіонами [7, 8]

Показники	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Кількість підприємств, що впроваджували інновації, одиниць	2002	1729	1655	1503	1376	1491	1503	1506	1238	1180
Частка інноваційно активних підприємств у загальній кількості промислових підприємств, %	22,9	19,3	17,0	15,1	13,5	14,8	14,3	14,6	12,7	12,3
Кількість освоєних нових видів техніки, найменувань	1000	717	591	449	469	631	610	520	710	769
Кількість впроваджених нових технологічних процесів, одиниць	2936	2138	1905	1348	1203	1403	1421	1142	1482	1727
з них маловідходних, ресурсозберігаючих	1044	688	600	467	423	430	469	430	606	645

Кожне третє підприємство придбало та впровадило нові засоби механізації виробництва, кожне одинадцятьє - нові технології. Загалом для здійснення нововведень підприємствами придбано 252 нові технології, з яких 73 - за договорами про передачу права власності на об'єкти промислової власності або за ліцензіями на їх використання. При цьому, більшість нових технологій придбали підприємства машинобудування - 81, харчової промисловості та перероблення сільськогосподарських продуктів, хімічної та нафтохімічної промисловості. Протягом 2014 року було впроваджено 1727 нових технологічних процесів (з них 645 - маловідходні або ресурсозберігаючі) проти 1482 у 2013 році. Їх використовувало кожне друге підприємство, що впроваджувало нововведення.

Однак, не зважаючи на позитивні тенденції інноваційного розвитку, рівень вказаних показників все ще не досягає початкового рівня на 1995-1997 роки. Аналіз інноваційної активності промислових підприємств показав, що існує ряд факторів, які гальмують інноваційну діяльність: відсутність фінансування (89% обстежених), відсутність коштів у замовника (54%), високі кредитні ставки банківських установ (44%), значні витрати, що пов'язані з нововведеннями (39%), недосконалість законодавчої бази в податковій сфері (37%), труднощі з сировиною (32%).

Аналіз динаміки інноваційно активних підприємств вказує на те, що, попри зменшення кількості підприємств, що впроваджували інновації та їх частки в загальній кількості промислових підприємств, з 2007 року спостерігалось покращення ситуації і вказані показники почали зростати. Однак з 2013 року їх величина різко впала і є найменшою за весь аналізований період.

Таблиця 3

Інноваційна діяльність промислових підприємств у 2016 році за регіонами [6]

Регіони	Кількість інноваційно активних підприємств		Обсяг реалізованої інноваційної продукції	
	усього, од.	у % до загальної кількості промислових підприємств	усього, млн. грн.	у % до загального обсягу реалізованої промислової продукції
1	2	3	4	5
Україна	1609	16,1	25669,0	2,5
Вінницька	46	14,2	664,1	2,3
Волинська	30	10,8	316,6	2,5
Дніпропетровська	109	13,4	1563,1	0,7
Донецька	45	14,6	1018,0	1,7
Житомирська	48	12,5	225,2	1,4
Закарпатська	16	6,0	837,6	8,4
Запорізька	108	22,9	1530,0	1,7
Івано-Франківська	99	22,8	883,2	3,8
Київська	66	11,6	897,4	2,2
Кіровоградська	49	17,3	504,4	2,9
Луганська	16	12,2	38,0	0,2
Львівська	129	16,4	731,9	2,1
Миколаївська	67	19,9	363,8	1,5
Одеська	67	16,8	698,7	2,4
Полтавська	33	8,0	3519,5	8,9
Рівненська	45	14,9	134,6	0,8
Сумська	46	17,6	2610,7	10,4
Тернопільська	36	14,9	133,4	1,7
Харківська	191	22,4	2609,8	3,8
Херсонська	54	24,2	657,8	5,4
Хмельницька	38	11,0	162,8	0,9
Черкаська	37	10,6	556,3	1,6
Чернівецька	34	15,6	81,7	2,0
Чернігівська	32	13,1	151,7	1,0
м. Київ	168	21,7	2,0	

Як свідчать дані таблиці 3, у 2016 році найбільш інноваційно активними були промислові підприємства Харківської області (191 од.), м. Київ (168 од.), Львівської (129 од.), Дніпропетровської (109 од.) та Запорізької областей (108 од.).

Висновки. Таким чином, встановлено, що в умовах структурної модернізації економіки країни після розірвання торговельних відносин з РФ та втрати російського ринку збуту для вітчизняної продукції, деякі крупні підприємства змогли залишитися прибутковими у період тривалої економічної та політичної кризи. Виявлено, що з метою диверсифікації торгових партнерів, дотримання вимог міжнародних стандартів якості продукції і процесів її виробництва такі підприємства паралельно з основним виробничим процесом розробляють власні та впроваджують інноваційні технології виробництва нових видів продукції. Дані заходи розраховані на довготривалу перспективу та є запорукою сталого розвитку в непростих умовах, що склалися, тому

що дають змогу підприємствам швидше адаптуватися до викликів мінливого екзогенного середовища. Однією з головних проблем інноваційного розвитку залишається недостатній рівень державного впливу на розвиток в Україні інноваційної діяльності, невідповідність існуючої системи органів державного управління моделі інноваційного розвитку економіки.

Список використаних джерел

1. Чистий прибуток (збиток) підприємств [Електронний ресурс] / Державна служба статистики. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2015/fin/chpr/chpr_pr/chpr_pr_u/chpr_pr_u_0215_u.htm
2. Аналітичний огляд ТОП-100 найбільших державних підприємств України [Електронний ресурс] / Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. – Режим доступу : <http://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=f6738525-4eb4-4460-92b9-ab6ef8ac9481&title=MinekonomrozvitkuOpriliudniloNoviZvitiProRezultatiRoboti100-NaibilshikhDerzhpidprimstvUkraini>
3. Про компанію “Антонов” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.antonov.com/about>
4. Загальні відомості ПАТ “Турбоатом” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.turboatom.com.ua/company/about.html>
5. Наукова та інноваційна діяльність (1990-2014 рр.) [Електронний ресурс] / Державна служба статистики. – Режим доступу : http://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2005/ni/ind_rik/ind_u/2002.html
6. Інноваційна діяльність промислових підприємств України у 2014 році [Електронний ресурс] / Державна служба статистики. – Режим доступу : https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/publnauka_u.htm
7. Наукова та інноваційна діяльність в Україні. Статистичний збірник. – К.: Держкомстат України, 2004. - 345 с.
8. Інноваційна активність промислових підприємств України у 2004 році // Економіст. - 2005. - №3. - С.24.